

En e-bog fra

ANIS

Se flere titler på www.anis.dk

Denne e-bog indeholder et digitalt vandmærk. Der er ved dit køb indlejret et digital mærke, som kan vise tilbage til dig som køber. Du skal derfor passe på, at andre personer ikke får adgang til en kopi af din fil, da du vil stå som ansvarlig.

KROPPENS TEOLOGI – TEOLOGIENS KROP

Kroppens teologi – teologiens krop

Artikler

Redigeret af

Kirsten Busch Nielsen og Johanne Stubbe Teglbjærg

Forlaget ANIS
København 2011

Kroppens teologi – teologiens krop

Artikler

Redigeret af Kirsten Busch Nielsen og Johanne Stubbe Teglbjærg

© Forfatterne og Forlaget ANIS, 2011

2. udgave 2011

Bogen er sat med Garamond på Religionspædagogisk
Center og trykt hos ScandinavianBook

ISBN-13: 978-87-7457-609-9

Omslag: Mindgame

Udgivet med støtte fra Jens Nørregaard og Hal Kochs Mindefond

Forlaget ANIS

Frederiksberg Allé 10

DK-1820 Frederiksberg C

tlf. 3324 9250 – fax 3325 0607

www.anis.dk

Indhold

Forord	7
<i>Kirsten Busch Nielsen og Johanne Stubbe Teglbjærg</i>	
Mennesket	
Angst og intim fremmedhed	15
– teologi, naturalisme og krop	
<i>René Rosfort</i>	
Krop og psykoteologi	37
– menneskets traumatiske overskud	
<i>Mads Peter Karlsen</i>	
Krop og selv	63
– om inkarneret fejlbarlighed	
<i>Arne Grøn</i>	
Menneskets u-synlighed	95
– krop, gudbilledlighed og kristomorfi	
<i>Claudia Welz</i>	
Kærlighed og krop	119
– den problematiske seksualitet	
<i>Pia Søltøft</i>	
Krop og sansning	143
– forståelseshorisonter for opstandelsestro	
<i>Jakob Wolf</i>	
Gud	
Jesu krop	165
– det udvidede legeme	
<i>Niels Henrik Gregersen</i>	

At være i Kristus	187
– krop og guddommeliggørelse	
<i>Lars Sandbeck</i>	
Krop og treenighed	209
– om Guds væsen	
<i>Carsten Pallesen</i>	
Håb og dom	233
– kroppen som udfordring	
<i>Johanne Stubbe Teglbjærg</i>	
Kirken	
Krop og ånd i kristen praksis	255
– et socioteologisk perspektiv	
<i>Jonas Adelin Jørgensen</i>	
Den kropslige kristendom	273
– et praktisk-teologisk perspektiv	
<i>Hans Raun Iversen</i>	
Kroppen i liturgien	293
– teologiske og antropologiske perspektiver	
<i>Bent Flemming Nielsen</i>	
Et usynligt legeme	315
– om et grundproblem i reformatorisk kirkeforståelse	
<i>Kirsten Busch Nielsen</i>	
Nadver, kød og krop	333
– Luthers udspil til et nyt teologisk sprog	
<i>Nete Helene Enggaard</i>	
Om forfatterne	353

Forord

Af Kirsten Busch Nielsen og Johanne Stubbe Teglbjærg

Kroppen er i vælten. Det viser sig i mange sammenhænge. I det politiske liv optræder kroppen i diskussioner af natur, miljø og klima, hvor forestillinger om naturen hænger sammen med opfattelser af vores egen menneskelige og kropslige natur. Tilsvarende er kroppen højaktuel i diskussioner om velstand, velfærd og sundhed. Disse diskussioner forudsætter ofte ganske bestemte opfattelser af, hvad et godt liv er, og af, hvilken krop dette liv har, kræver eller måske endda kan identificeres med. Indimellem virker det, som om velfærdsidealet ligefrem er en sund, velnæret, veltrænet, velklædt og veludrustet krop. Kropsdyrkelsen inden for forbrug, sport og kunst tager til, og man kan iagttage, at idealiserede forestillinger om kroppens oprindelighed og naturlighed vinder frem. "Man skal lytte til sin krop", hedder det. Vi skal spise økologisk, ubearbejdet og rå, og det er efterhånden svært at identificere den lidelse, der ikke hævdes at kunne afværges eller kureres med en øget indsats for kroppen. At begreber som sundhed, trivsel eller livsglæde er vanskelige at indkredse, nævnes knap så ofte. I det offentlige rum tages kroppens synlige og individuelle værdi i stedet ofte for givet, idet det paradoksalt nok forudsættes, at kroppen således ensidigt betragtes som noget, der kommer til udtryk og består i sig selv, udgør menneskelivet eller måske ligefrem har guddommelig betydning. Det er ikke i offentligheden, at kroppens værdi problematiseres. For her er kroppen populær. Her er værdien af kroppen selv blevet en værdi.

En anden tilgang til kroppen finder vi inden for de videnskaber, der traditionelt har beskæftiget sig med kroppen, men også og måske især inden for humaniora og teologi. I humaniora er kroppen blevet et fremtrædende tema, og det er længe blevet hævdet, at der her har fundet en “vending mod kroppen” sted (Sheets-Johnstone 2009). Nu bliver det stadig tydeligere og generelt mere anerkendt, at selve påstanden om en “vending mod kroppen” i sig selv er tvetydig og ikke helt uproblematisk (Leder 1990, Waldenfels 2000, Mensch 2009). Set netop ud fra et særligt teologisk perspektiv dækker kroppens almindelige popularitet ikke over ét forhold og er ikke entydig. Kroppen selv er ved nærmere eftersyn heller ikke kun populær i teologien, og synet på kroppen og dens sammenhænge er tilsvarende nuanceret.

Også teologer taler ganske vist om, at kroppen er blevet “opdaget” eller “genopdaget”. Man kan således i dag identificere op til flere typer af såkaldt “kropslig teologi”, der er kendetegnet ved at distancere sig fra angiveligt ikke-kropslige teologier. F.eks. argumenteres der inden for retninger som økoteologi, befrielsesteologi og feministisk teologi for, at Gud ikke primært skal tænkes uden for verden, men som nærværende i den naturlige verden og det kropslige menneske (McFague 1993, Isherwood og Stuart 1998, Hopkins 2002). Her bliver forestillingen om Guds tilstedeværelse i verden dyrket, og netop den menneskelige krop bliver fremhævet som stedet for guddommeligt nærvær eller i det mindste som den religiøse og politiske kampplads for dette (Noel 2009). Omvendt har man i postmoderne, post-strukturalistisk inspireret teologi fremhævet kroppen som udtryk for Guds fravær fra verden og har fordret en større distance til kroppen, dens synlighed og forskellige udtryksformer (Nikkel 2010). Også i den mere traditionelle systematiske og såkaldt konstruktive teologi er kroppen blevet et fremtrædende tema, som ikke kun har udmøntet sig i en øget mængde publikationer om det kristne syn på kroppen, men fremfor alt i en anerkendelse af, at dette tema ikke er isoleret, men griber ind i mange andre teologiske diskussioner. Det sætter klassiske problemstillinger på spidsen og rusker op i veletablerede opfattelser.

Som en særlig “kropslig teologi” er kroppens teologi derfor i dag ikke blot en fysikkens, biologiens, seksualitetens, ægteskabets eller de velkendte vær-

diers teologi. Tværtimod: Kroppens teologi angår de samme problematikker – hvordan man end identificerer dem – som al anden teologi, men diskuterer og udvikler dem i et forsøg på at tage vores kropslighed alvorligt. Kroppens teologi er – i modsætning til den overfladiske fremhævelse af kroppens fortræffeligheder i politik og kultur – flertydig. Den spørger, om kroppen “styrer” teologien eller teologien kroppen, og den spørger især, om dette alternativ er adækvat.

Dette er baggrunden for udgivelsen af denne bog. Der er skrevet side op og ned om kroppen i alle mulige genrer og inden for stort set alle fag – så hvorfor endnu en bog? Og hvorfor en teologisk bog? Er vi ikke efterhånden trætte af kroppen? Og burde teologien ikke holde sig til det, den almindeligvis antages at handle om, f.eks. Ånd? Er kroppen overhovedet teologisk relevant? Det er nogle af de spørgsmål, som denne bog besvarer.

Bogens artikler, hvis forfattere alle er forskere ved Afdeling for Systematisk Teologi ved Det Teologiske Fakultet ved Københavns Universitet, giver ikke ét, men en række svar. Bidragene i bogen udtrykker forskellige teologiske tilgange, positioner og holdninger, ligesom de spreder sig i flere teologiske retninger. Artiklerne bevæger sig i al deres forskellighed gennem en stribe mere traditionelle og velkendte teologiske emner. Derved udgør de en sammenhæng, der har været bestemmende for bogens disposition i tre dele, der handler om hhv. menneske, Gud og kirke. Under hver af disse overskrifter udfolder de enkelte artikler aspekter af netop den dels emne med udgangspunkt i kroppen som teologisk anliggende, udfordring eller problem.

Fælles for artiklerne er opfattelsen af, at kroppen på en eller anden måde er væsentlig for den teologiske tænkning og teologien tilsvarende væsentlig for vores opfattelse af kroppen og den verden, den indgår i. Artiklerne afdækker, hvordan kropsligheden i øjeblikket præger den teologiske forskning, og hvad denne forskning hævder, vedrørende krop og kropslighed. Denne afdækning finder sted i artiklerne i aktuelle systematisk-teologiske kontekster (dogmatiske, religionsfilosofiske, etiske og praktisk-teologiske) ud fra bestemte teologiske tilgange (filosofisk, fænomenologisk og hermeneutisk inspirerede). Artiklerne forsøger på hver sin måde at vise, hvilken teologisk for-

skel det gør at inddrage kroppen, og hvilken forskel for opfattelsen af kroppen det gør at tage teologien i betragtning.

Artiklerne forudsætter hver især både en nærmere bestemmelse af teologien som fag samt en forståelse af, hvad “krop”, “kroppen” eller “kropslighed” overhovedet er. Foreløbig har vi her i forordet ved “teologi” meget minimalistisk forstået refleksionen over den kristne tros indhold og praksis, mens vi har brugt ordet “krop” i dagligsprogets betydning som henvisning til den fysiske struktur, der kendetegner et menneske.

På dansk bruges “krop” normalt som det tyske “Körper” og det franske “corps” om både den døde og den levende krop, dvs. både om kroppen som objekt og kroppen som levende og erfaret krop. “Krop” skal derfor på dansk præciseres, for at man kan vide, hvad der sigtes til. “Legeme” har fået en helt anden betydning i dag på dansk end på tysk (“Leib”), hvor legeme henviser til den levende krop. Det danske “legeme” henviser i almindelig tale i dag i reglen til et lig eller i det mindste en kropslighed, der hverken betragtes som erfaret eller levende. Trods den stærke teologiske tradition for at bruge ordet “legeme” har forfatterne i videst muligt omfang forsøgt at undgå dette ord. Som artiklerne demonstrerer, har det ikke i alle sammenhænge været muligt. Andre måder at omtale kroppen på f.eks. som den erfarede eller den levende krop eller som på fransk som egen-kroppen eller krops-subjektet er heller ikke uproblematisk. Det bliver ikke bedre på engelsk, hvor distinktionen mellem “embodiment” og “corporeality” signalerer kropslighed som henholdsvis mere-åndelig eller mere-materiel krop og udtrykker et tiltagende skisma mellem den fænomenologiske og den objektiverede, fysiologiske eller psykologiske krop. Allerede forsøget på at beskrive, bestemme og tale om kroppen som “en særlig slags ting” er problematisk, fordi det kan indebære en dualisme, der undsiger den menneskelige krops særlige kendetegn (Waldenfels 2000).

I artiklerne her gives en række bud på, hvad en given krop, kontekst og tilgang betyder for et givet teologisk emne eller tema, hvis udfoldelse igen får betydning for opfattelsen af kroppen, dens kontekst og vores måder at gå til den på. Det er ikke præcis den samme brug af ordet “krop”, der optræder

artiklerne igennem. Fælles er dog for de fleste af artiklerne, at de tager udgangspunkt i og udfordrer den dagligsproglige betydning af ordet “krop”.

Dermed skulle det også være tydeligt, at hverken “krop” eller “teologi” er selvfølgelig begreber, og at de to, når de sættes sammen, udgør et omfattende problemfelt. Bogen belyser forskellige aktuelle aspekter af dette og søger dermed også at bidrage til udviklingen af de svar, som gives på spørgsmålene om kroppen i andre – politiske, kulturelle eller videnskabelige – sammenhænge. Bogens hensigt er på den ene side at problematisere de ensidige krops- og kropslighedsopfattelser, som vores kultur dyrker, og på den anden side at problematisere den teologi, der ikke på en eller anden måde tager denne dyrkelse til efterretning.

Tak til vore kolleger for deres bidrag, hvoraf de fleste oprindeligt blev skrevet til en åben forelæsningsrække ved Det Teologiske Fakultet i efteråret 2009, mens andre er kommet til senere. Tak til Jens Nørregaard og Hal Kochs Mindefond for tilskud til trykning. Tak til ANIS for antagelsen af bogen og til redaktør Henrik Brandt-Pedersen for samarbejde om dens tilblivelse. Tak endelig også til cand.theol. Christian Hjortkjær for grundig hjælp med færdiggørelse af manuskripterne til trykning.

København, september 2011
Kirsten Busch Nielsen og Johanne Stubbe Teglbjærg

Litteratur

- Butler, Judith 1993. *Bodies that Matter. On the Discursive Limits of “Sex”*. New York: Routledge.
- Csordas, Thomas J. 1994. *Embodiment and Experience. The Existential Ground of Culture and Self*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gallagher, Shaun/Zahavi, Dan. 2008. *The Phenomenological Mind. An Introduction to Philosophy of Mind and Cognitive Science*. London: Routledge.
- Hopkins, Dwight N. 2002. *Heart and Head. Black Theology. Past, Present and Future*. New York: Palegrave.

- Isherwood, Lisa and Elisabeth Stuart. 1998. *Introducing Body Theology*. Sheffield: Sheffield Academic Press.
- Leder, Drew. 1990. *The Absent Body*. Chicago: The University of Chicago press.
- McFague, Sallie. 1993. *The Body of God. An Ecological Theology*. Minneapolis: Fortress Press.
- Mensch, James R. 2009. *Embodiments. From the Body to the Body Politic*. Evanston: Northwestern University Press.
- Mjaaland, Marius T., Ola Sigurdson og Sigrídur Thorgeirsdóttir red. 2010. *The Body Unbound*. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing.
- Merleau-Ponty, Maurice. 1976. *Phénoménologie de la perception*. [1945] Paris: Gallimard.
- . 1979. *Le visible et l'invisible*. [1945] Paris: Gallimard.
- Moltmann, Jürgen. 2002. *Gott in der Schöpfung. Ökologische Schöpfungslehre*. [1985] Gütersloh: Chr. Kaiser/ Gütersloher Verlagshaus.
- Murphy, Nancy. 2006. *Bodies and Souls, or Spirited Bodies?* Cambridge: Cambridge University Press.
- Nikkel, David H. 2010. *Radical Embodiment*. Eugene: Pickwick Publications.
- Nelson, James. B. 1992. *Body Theology*. Kentucky: Westminster/John Knox Press.
- Noel, James 2009. *Black Religion and the Imagination of Matter in the Atlantic World*. New York: Palgrave MacMillan.
- Pannenberg, Wolfhart. 1983. *Anthropologie. Anthropologie in theologischer Perspektive*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Ricoeur, Paul. 2005. *The Course of Recognition*. [2004] Harvard: Harvard College.
- Sigurdson, Ola. 2006. *Himmelska kroppar. Inkarnation, blick, kroppslighet*. Munkedal: Glänta production.
- Sheets-Johnstone, Maxine. 2009. *The Corporeal Turn. An Interdisciplinary Reader*. Exeter: Imprint-Academic.
- Waldenfels, Bernhard. 2000. *Das leibliche Selbst. Vorlesungen zur Phänomenologie des Leibes*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Zahavi, Dan. 2003. *Fænomenologi*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.